

Fundusze Europejskie
Wiedza Edukacja Rozwój

Unia Europejska
Europejski Fundusz Społeczny

Akademia Pedagogiki Specjalnej Uczelnią Młodego Odkrywcy

Materiały szkoleniowe dla rodziców

Opracowanie: dr Joanna Łukasiewicz-Wieleba

Struktura materiałów:

1. Zdolności dzieci w wieku wczesnoszkolnym
2. Rozpoznawanie predyspozycji dzieci
3. Tworzenie wzbogaconego środowiska domowego
4. Wzmoczone pobudliwości psychiczne dzieci zdolnych
5. Wskazówki
6. Bibliografia

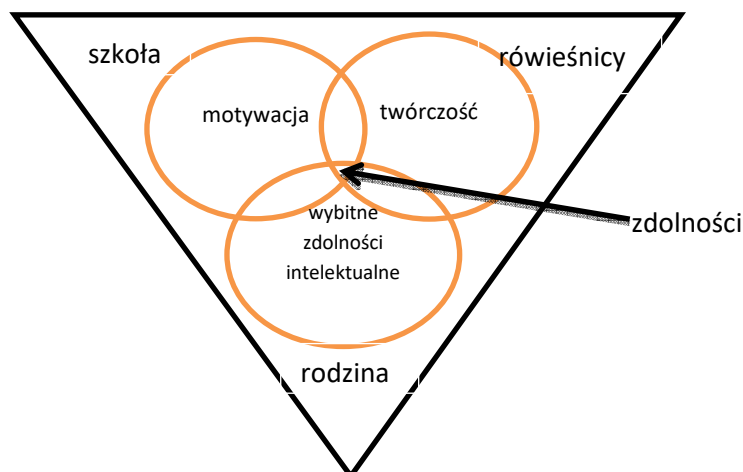
1. Zdolności dzieci w wieku wczesnoszkolnym

Zdolności dzieci i młodzieży stanowią temat rozważań wielu naukowców. Na przestrzeni lat powstało wiele teorii i modeli zdolności, których celem jest objaśnienie fenomenu zdolności. W kontekście dzieci w wieku wczesnoszkolnym warto przybliżyć przynajmniej jeden z modeli teoretycznych, dzięki któremu łatwiej można zrozumieć znaczenie oddziaływań środowiska na adekwatny rozwój potencjału dziecka.

Joseph S. Renzulli, który prowadził przez wiele lat badania nad zdolnościami dzieci, opracował zarówno wyczerpujący model diagnozy zdolności, jak też opracował koncepcję wzbogaconego kształcenia uczniów o wysokim potencjale. Zauważył on także, że w odniesieniu do zdolności, można mówić o dzieciach, które posiadają tzw. zdolności „wysokich osiągnięć”, nazywane przez autora szkolnymi oraz zdolności twórczo-produktywne. Zdolności szkolne przejawiają się między innymi umiejętnością skutecznego uczenia się i rozwiązywania testów, wysokim poziomem inteligencji, łatwością w radzeniu sobie z zadaniami odtwórczymi. Dzieci te są lubiane w szkole. Dzieci posiadające zdolności twórczo-produktywne gorzej radzą sobie z testami szkolnymi, gdyż w obrębie ich zainteresowań są problemy niestandardowe, oryginalne, często wykraczające poza program szkolny. Ponieważ są niezależni w myśleniu i działaniu, mają niższe osiągnięcia szkolne. Wspomniany autor podkreśla także, że aby dziecko miało wybitne osiągnięcia, muszą współwystąpić trzy czynniki: ponadprzeciętne zdolności lub zdolności kierunkowe, zaangażowanie oraz zdolności twórcze (Renzulli, 2011).

Model ten, liczący już blisko 40 lat, został wzbogacony przez Franza Mönksa, który wskazał, że równie ważne jest równoczesne pozytywne oddziaływanie na dziecko trzech istotnych dla niego środowisk: rodzinnego, szkolnego i rówieśniczego. Środowiska te powinny stymulować do rozwoju, wzmacniając nie tylko rozwój potencjału dziecka, lecz także pozwolić na rozwój kompetencji emocjonalnych i społecznych (Mönksa, 2008).

Franz Mönks przedstawił to oddziaływanie w formie nachodzących na siebie kół:

Akademia Pedagogiki Specjalnej Uczelnią Młodego Odkrywcy

Na modelu tym widać, że zdolności pojawiają się wtedy, gdy u młodego człowieka występują: potencjał intelektualny, twórczość i motywacja, na które oddziałują pozytywnie: szkoła, rodzina oraz rówieśnicy (por. Limont, 2010).

Poszukując bardziej szczegółowego opisu zdolności i ich rodzajów, warto sięgnąć do ustaleń Edwarda Nęcki (2003), który uważa, że osoby zdolne charakteryzują się czterema grupami cech. Należą do nich:

1. Ogólne zdolności poznawcze, przejawiające się w abstrakcyjnym rozumowaniu, doskonałej pamięci, bogatym słownictwie i wiedzy. Dyspozycje te są możliwe do wykrycia poprzez testy inteligencji.
2. Zdolności specjalne, nazywane talentami, które ujawniają się między innymi poprzez łatwość uczenia się w konkretnej dziedzinie. Zdolnościom specjalnym nie zawsze towarzyszy wysoki poziom inteligencji ogólnej.
3. Aktywność twórcza, wyrażająca się łatwością tworzenia nowych pomysłów, oryginalnością, ciekawością poznawczą, otwartością, gotowością do podejmowanie ryzyka. Identyfikacja zdolności twórczych jest możliwa między innymi poprzez testy twórczości lub analizę wytworów.
4. Sprawności przywódcze, związane z umiejętnością negocjacji, wysokim poziomem samooceny, skłonnością do dominacji, ale też do współpracy, poczuciem odpowiedzialności.

Edward Nęcka (2003, s. 169) uważa, że „rzadko się zdarza, by ktoś był wybitnie uzdolniony w każdej z tych czterech dziedzin”, chociaż wiele dziedzin wymaga współistnienia wysokiego poziomu inteligencji.

Inny polski badacz – pedagog Tadeusz Lewowicki (1986), wskazuje na cechy uczniów zdolnych. Uważa, że należą do nich:

1. wysoki poziom zdolności ogólnych, inteligencji ($II = 120$ i więcej);
2. wysoki poziom zdolności specjalnych, uzdolnień;
3. wysokie osiągnięcia lub możliwości takich osiągnięć w nauce bądź innych
4. dziedzinach działalności wartościowej społecznie;
5. osiągnięcia oryginalne i twórcze lub możliwość takich osiągnięć (tamże, s. 62–64).

Ponadto, dzieci zdolne przejawiają takie cechy i zachowania, jak: ciekawość poznawcza, spostrzegawczość, zainteresowania, bogate słownictwo, „połykanie” lektur, wyobraźnia, koncentracja i wytrwałość, samokrytycyzm, dojrzałość, żwawość intelektualna (brak nudy, ekscytacja nowymi problemami i przyjemność z ich rozwiązywania) (Nęcka, 2003).

Z kolei w koncepcji Howarda Gardniera używa się określenia inteligencji wielorakich. Badacz ten uważa, że każdy posiada wszystkie wymienione poniżej typy inteligencji, ale mają one różne nasilenie w poszczególnych okresach życia. H. Gardner wyróżnił następujące inteligencje:

- a. logiczno-matematyczna – osoby o tym typie inteligencji lubią precyzję, myślą abstrakcyjnie, dostrzegają związki przyczynowo-skutkowe, chętnie grupują, tworzą

Akademia Pedagogiki Specjalnej Uczelnią Młodego Odkrywcy

- kategorie, porządkują, posługują się kodami, symbolami, liczbami; dziecko takie jest doceniane w szkole w naukach ścisłych;
- b. językowa – osoby posiadające inteligencję językową świetnie posługują się językiem, wzorami, systemami, mają wrażliwość na słowa, metafory, świetnie przekazują informacje, lubią bawić się słowami; w szkole takie dziecko jest doceniane w naukach humanistycznych;
  - c. przyrodnicza – osoby o tym rodzaju inteligencji dostrzegają zmiany w świecie przyrody, interesują się roślinami, zwierzętami i zjawiskami przyrodniczymi; dzieci te są w szkole doceniane na przedmiotach przyrodniczych;
  - d. muzyczna – osoby z inteligencją muzyczną mają wysoki poziom wrażliwości na dźwięki, poczucie rytmu, rozumienie muzyki, chętnie uczą się poprzez śpiew, grają na instrumentach, zwracają uwagę nie tylko na słowa, lecz także na formę przekazu;
  - e. przestrzenna – osoby o tym typie inteligencji posiadają umiejętność myślenia obrazowego, świetnie korzystają z map, diagramów, odtwarzają z pamięci drogę i przestrzeń; mają bogatą wyobraźnię; takie dziecko lepiej się uczy mogąc się przemieszczać i poznawać inne perspektywy oraz korzystając z obrazów;
  - f. kinestetyczno-cielesna – osoba z inteligencją kinestetyczno-cielesną ma umiejętności manualne, ceni zmysł dotyku, jest ruchliwa, ma wysokie osiągnięcia w sporcie; szybko uczy się nowych dyscyplin sportowych i je preferuje; chętni łączy ruch z muzyką;
  - g. interpersonalna – osoba o inteligencji interpersonalnej posiada łatwy kontakt z ludźmi, ma umiejętności mediacyjne, świetnie się komunikuje, doskonale współpracuje w grupie; planuje, organizuje, kieruje, aktywizuje, często jest przywódcą;
  - h. intrapersonalna – osoba posiadająca inteligencję intrapersonalną jest autorefleksyjna, o wysokim poziomie wiedzy o sobie i silnym poczuciu wartości, etyka jest dla niej wartością nadrzędną, z zewnątrz wygląda na nieśmiałą i zamkniętą w sobie, lecz chętnie pomaga innym.

Z uwagi na wielość dziedzin, możliwe jest ujawnienie się talentu nie tylko w obszarach przedmiotów szkolnych, lecz także w aktywnościach pozaszkolnych, takich jak: konstruowanie, taniec, czy orientacja w przestrzeni. Przy tym często dziecko przejawia potencjał kierunkowy, który nie obejmuje wszystkich dziedzin. Stąd może być tak, że dziecko posiada zdolności w naukach ścisłych, ale nie humanistycznych lub predyspozycje społeczne – lecz nie intelektualne.

Ważne jest jednak uświadomienie sobie, że sama etykieta „moje dziecko jest zdolne” nie sprawia, że będzie sobie ono świetnie radziło w każdej dziedzinie lub miało wysoki poziom osiągnięć. Jeżeli kierunek zdolności nie będzie spójny z przedmiotami szkolnymi, oceny szkolne nie będą odzwierciedlały predyspozycji dziecka.

W wielu modelach zdolności, szczególnie tych współczesnych, podkreśla się, że zdolności mają charakter rozwojowy. Oznacza to, że w przypadku dzieci możemy mówić jedynie o potencjale. Dopiero rozwój tego potencjału, pozytywne oddziaływanie środowiska

Akademia Pedagogiki Specjalnej Uczelnią Młodego Odkrywcy

w połączeniu z pożądanymi cechami osobowości, mogą doprowadzić do takiego poziomu osiągnięć, który będzie potwierdzał istnienie zdolności.

2. Rozpoznawanie predyspozycji dzieci

Nominacje rodziców są uznanym w środowisku naukowym sposobem rozpoznawania predyspozycji dzieci. Wynika to z możliwości obserwowania ich w sytuacjach domowych, naturalnych dla nich. Rodzice mogą zobaczyć takie cechy i zachowania, których inne osoby nie mają możliwości zobaczyć.

Poniżej prezentowane są przykładowe wskaźniki, dotyczące wybranych zdolności kierunkowych, które mogą być pomocne w rozpoznawaniu predyspozycji dziecka.

Dziecko o **zdolnościach intelektualnych**: posiada pojemną i trwałą pamięć, myśli abstrakcyjnie, ma bogate słownictwo, szeroką wiedzę, wcześniej uczy się czytania, ma motywację do uczenia się, jest zaangażowane w poznawanie otoczenia. Chętnie poszukuje problemów i rozwiązuje je, koncentruje się długo na zadaniach, jest wytrwałe, pomysłowe i ciekawe. Dziecko takie może rozwijać się asynchronicznie – przy przyspieszonym rozwoju intelektualnym, może mieć obniżony poziom rozwoju emocjonalnego lub społecznego. Może także, na pewnym etapie swojego życia, ukrywać swoje zdolności, by dopasować się do mniej zdolnych rówieśników.

Dziecko o **zdolnościach twórczych**, wykazuje się oryginalnością w myśleniu i działaniu: w zabawie lub w konkretnej dziedzinie (np. plastyce, konstruowaniu, muzyce). W różnych koncepcjach twórczości, zwraca się uwagę na postawę twórczą. Na przykład zdaniem Stanisława Popka, na postawę twórczą składają się nonkonformizm i myślenie heurystyczne. Do innych cech osób twórczych należą: umiejętność koncentracji, wytrwałość i dyscyplina, ciekawość, pomysłowość, chęć podejmowania wyzwań, otwartość, chęć podejmowania problemów i rozwiązywania ich w sposób oryginalny, bogata wyobraźnia. W przypadku dzieci wskazuje się na istnienie twórczości potencjalnej, tzw. „twórczości przez małe t”, wyrażanej przez spontaniczną twórczość codzienną dziecka.

Dziecko o **zdolnościach muzycznych** charakteryzuje się potencjałem do uczenia się muzyki. Może on się ujawniać się poprzez poczucie rytmu, predyspozycje fizyczne (praca ucha, posiadanie odpowiednich mięśni, umiejętność wykonywania ruchów niezbędnych do gry na instrumencie), barwę głosu, wysokość tonu, muzykalność, słuch muzyczny, pamięć muzyczną, smak muzyczny, rozumienie i tworzenie muzyki, potrzebę wyrażania siebie poprzez dźwięki, chęć muzykowania.

Dziecko o **zdolnościach plastycznych** może ujawniać zdolności twórcze, gdy dziecko kreuje w swoich pracach nowe światy lub odtwórcze, gdy prace dokładnie odzwierciedlają obiekty istniejące (Poppek, 1985). Dzieci takie posiadają wrażliwość na obrazy, światło, przestrzeń,

Fundusze Europejskie
Wiedza Edukacja Rozwój

Unia Europejska
Europejski Fundusz Społeczny

Akademia Pedagogiki Specjalnej Uczelnią Młodego Odkrywcy

kształty. Potrafią sprawnie posługiwać się narzędziami, dzięki dobrej koordynacji wzrokowo-ruchowej. Są aktywne twórczo i mają ku temu wysoką motywację. Ich rysunki wykazują się dojrzałością, w porównaniu z rysunkami rówieśników. Zawierają wiele szczegółów, perspektywę, wcześniej rysują człowieka, ich rysunki są realistyczne. Lubią eksperymentować z technikami plastycznymi i potrafią poprzez nie wyrażać swoje myśli i uczucia.

Dziecko o **zdolnościach sportowych** wykazuje się koordynacją, kondycją i siłą. Własne ciało wykorzystuje jako element ekspresji, panuje nad ciałem, posiada refleks, cechuje się harmonią ruchów. Ma motywację do tego, by uczyć się nowych dyscyplin i uprawiać sport. W zależności od dyscypliny, dzieci te mogą mieć także wysoki poziom umiejętności społecznych, niezbędnych w grach zespołowych. Mają także odpowiednie predyspozycje psychiczne: lubią wysiłek, samodyscyplinę, są wytrwałe, cenią rywalizację. Predyspozycje sportowe dzieci można zaobserwować bardzo wcześnie, nawet w pierwszych miesiącach życia.

Dziecko o **zdolnościach matematycznych** może szybko uczyć się matematyki lub ma predyspozycje twórcze do uprawiania matematyki (Gruszczuk-Kolczyńska, 2012a). Dzieci, które szybko uczą się matematyki, mają do niej zamiłowanie, są pracowite, wytrwałe, dobrze radzą sobie z organizacją pracy, potrafią długo się koncentrować, lubią wysiłek umysłowy, są odporne na niepowodzenia. Potrafią dostrzegać problemy, analizować strukturę zadania, przetwarzać informacje i generować pomysły, by je rozwiązywać, myślą logicznie, posługują się symbolami matematycznymi, dostrzegają zależności ilościowe, przestrzenne, szybko uogólniają, lubią problemy i zadania stawiające opór, w tym łamigłówki i zadania logiczne. Możliwe jest wczesne rozpoznanie predyspozycji matematycznych u dzieci, które wcześniej interesują się liczbami i nabywają w tym zakresie umiejętności, rozumieją symbole matematyczne, intuicyjnie rozumieją problemy, chętnie graficznie obrazują dane liczbowe, angażują się w zadania matematyczne.

Dziecko o **zdolnościach językowych** jest wrażliwe, sprawnie posługuje się językiem, w tym formami gramatycznymi i stylistycznymi. Wcześnie uczy się czytać i pisać, chętnie zapisuje swoje pomysły, wymyśla i opowiada historie, dużo czyta, docenia rytm, rym, intonację i słowa, lubi gry słowne i dyskusje.

Powyższe przykłady nie wyczerpują kierunków ujawnianych przez dziecko uzdolnień. Wiele z nich może dotyczyć obszarów pozaszkolnych, mogą także mieć związek nie tyle z całą dziedziną (np. sport), ile konkretną poddziedziną (np. gry zespołowe, jazda na nartach, tenis itp.). Mogą mieć związek także z doświadczeniami dzieci i zainteresowaniami, które zostały w nich wzbudzone, chociażby poprzez przykład rodziców lub rodzeństwa.

Samo dziecko może być tą osobą, która bezpośrednio poinformuje o swoich zainteresowaniach i predyspozycjach. Wskazanie przez dziecko swoich zdolności lub

Fundusze Europejskie
Wiedza Edukacja Rozwój

Unia Europejska
Europejski Fundusz Społeczny

Akademia Pedagogiki Specjalnej Uczelnią Młodego Odkrywcy

motywacji do wykonywania działań w jakiejś dziedzinie, nazywane jest autonomiacją. Wskazywanie na własne zainteresowania może odbywać się spontanicznie, np. gdy dziecko mówi „chcę grać na pianinie”, „zapisz mnie na zajęcia z robotyki”. Zdarza się też, że jest ukierunkowana przez dorosłych, gdy zadajemy dziecku pytania typu: Czym lubisz się zajmować? W czym czujesz się dobry? Czy chciałabyś/chciałbyś się tym zajmować? Czy chcesz chodzić na takie zajęcia? Autonomiacje dzieci są subiektywne, mogą wynikać z ich chwilowych fascynacji danym tematem.

Obiektywnym wskaźnikiem zdolności mogą być osiągnięcia dzieci. Przykładowo wysokie wyniki szkolne lub zajmowanie wysokich miejsc w konkursach lub zawodach. Należy tu dodać, że sam udział w różnych formach rywalizacji może świadczyć o motywacji, zamiłowaniu lub nacisku dorosłych ale a nie musi potwierdzać wysokiego poziom potencjału dziecka. Jednocześnie jednak nierzadko właśnie wczesne zainteresowania i wysoki poziom motywacji wewnętrznej do zajmowania się dziedziną, umożliwia w dalszych latach na osiągnięcie sukcesów.

Warto pamiętać, że rodzice mogą zwrócić się o pomoc w rozpoznaniu potencjału dziecka do poradni psychologiczno-pedagogicznej. Należy jednak mieć świadomość, że to, w czym mogą pomóc specjaliści, dotyczy najczęściej diagnozy inteligencji i w zależności od wyniku, ukierunkowania pracy w domu i w szkole. Pomocna może być także opinia nauczycieli dziecka, lektorów, trenerów, korepetytorów, którzy na podstawie swoich doświadczeń, wiedzy merytorycznej i obserwacji dziecka, są w stanie potwierdzić lub zaprzeczyć intuicyjnym nominacjom rodziców.

Rodzicielska identyfikacja zdolności musi czemuś służyć. Ta celowość jest o tyle istotna, że winna być dopasowana do konkretnego dziecka, lecz także planów i wartości rodziców. Przykładowo rozpoznanie wysokiego potencjału w dziedzinie muzyki może procentować zapisaniem dziecka do szkoły muzycznej. Jednak jeżeli dziecko posiada także zdolności sportowe, być może konieczne będzie wybranie tej dziedziny spośród dwóch, którą warto rozwijać. A o tym na wczesnych latach życia dziecka decydują albo sami rodzice, albo rodzice wspólnie z dzieckiem. Włączenie dziecka do podejmowania decyzji może pomóc mu wytrwać w dziedzinie, szczególnie w obliczu trudności i zniechęcenia. W przypadku dziecka, które ujawnia potencjał w bardzo wielu dziedzinach, na pewnym etapie życia może pojawić się trudność dotycząca tego, z czego zrezygnować. W ograniczonym czasie dziecko może nie mieć możliwości zajmować się wszystkimi tematami, które są dla niego interesujące.

Fundusze Europejskie
Wiedza Edukacja Rozwój

Unia Europejska
Europejski Fundusz Społeczny

Akademia Pedagogiki Specjalnej Uczelnią Młodego Odkrywcy

3. Tworzenie wzbogaconego środowiska domowego

Środowisko domowe to podstawowe, a w pierwszym okresie życia najważniejsze miejsce, rozbudzania i podtrzymywania zainteresowań. To nie tylko miejsce odkrywania predyspozycji dziecka – samo odkrywanie nie jest jednak równoznaczne z tym, że dziecko w danej dziedzinie będzie się rozwijało.

Wzbogacenie środowiska domowego może opierać się na prostych działaniach, polegających na zapewnieniu w otoczeniu wartościowych poznawczo przedmiotów: książek, albumów, filmów, atlasów, gier, zabawek dydaktycznych. Korzystny jest także dostęp do sprzętu sportowego, instrumentów muzycznych lub innych przedmiotów. Ważne jest zagospodarowanie przestrzeni, takie jak wydzielenie dziecku miejsca, by mogło realizować swoje działania twórcze (rysowanie, taniec, konstruowanie itp.).

Co bardziej istotne, konieczne są odpowiednie postawy rodziców. Rodzice, którzy uprawiają systematycznie sport, dają przykład dzieciom i w naturalny sposób włączają je do swoich aktywności. Ci, którzy muzykują, wzbudzają zainteresowanie instrumentami i śpiewem. Dzieci chętnie naśladują dorosłych i traktują te aktywności jako atrakcyjne, bo pozwalające na spędzanie czasu z rodzicem. Stąd nie bez przyczyny to właśnie rodziców nazywa się pierwszymi nauczycielami dzieci, którzy potrafią rozbudzić miłość do dziedziny i sprawić, że dziecko będzie chciało nią zajmować.

Rodzice są także tymi, którzy w początkowych latach życia pokazują, czym i w jaki sposób warto się zajmować. Wskazują dzieciom interesujące przedmioty, zjawiska, zagadnienia, uczą jak dociekać i gdzie szukać informacji, by pogłębiać swoją wiedzę i zaspokajać ciekawość. Zainteresowanie przyrodą, otaczanie się roślinami i zwierzętami, sprawia, że dziecko także zaczyna dostrzegać w przyrodzie wiele interesujących aspektów. Wspólne oglądanie filmów może być pretekstem do naśladownictwa, recytacji, śpiewania, lecz także okazją do tego, by omówić treść filmu i wyjaśnić to, co wzbudziło zainteresowanie lub niepokój.

Nie można zapominać o roli środowiska rodzinnego w kształtowaniu postaw społecznych. W rodzinie dziecko uczy się norm społecznych, negocjowania, poznaje zasady niezbędne do tego, by radzić sobie z ludźmi. To także rodzice w pierwszych latach wpływają na wybór kolegów i koleżanek, tłumaczą ich zachowania, tworzą warunki do lepszego rozumienia innych. To także rodzice wybierają przedszkole i szkołę, tym samym wpływając pośrednio na to, z kim dziecko będzie spędzało czas w tych instytucjach. Dzieci zdolne mogą sobie świetnie radzić z grupą rówieśniczą, gdyż mogą posiadać także predyspozycje przywódcze czy organizacyjne, nierzadko atrakcyjne dla kolegów i koleżanek. Są jednak także takie dzieci, które mają trudności z nawiązywaniem kontaktów – niechętnie wchodzi w nowe relacje, uważają siebie za odmiennych od rówieśników. Tu ważna jest czujność rodziców, by

Akademia Pedagogiki Specjalnej Uczelnią Młodego Odkrywcy

nieśmiałość dziecka lub jego poczucie odmienności nie izolowało go od rówieśników. Wartościowe jest także poszukiwanie różnych innych grup, starszych lub młodszych dzieci, w których dziecko będzie mogło funkcjonować i uczyć się budować relacje. Zaniedbanie tego obszaru może przyczynić się w przyszłości do mniejszej skuteczności dziecka w działaniach – wiele sukcesów opiera się na dobrych relacjach z innymi ludźmi. W obszarze tym istotne jest także pokazanie jak bronić własnego zdania, gdy jest się przekonany o słuszności i jak nie ulegać presji grupy w sytuacjach wątpliwych moralnie.

Szczególnym oddziaływaniem rodziców jest także dbałość o rozwój emocjonalny. Dzieci zdolne, które rozwijają się asynchronicznie, mogą wykazywać nadmierne reakcje emocjonalne w sytuacjach, które dla dorosłych są zupełnie zwyczajne. Wynika to, zdaniem Wiesławy Limont, z ich bogatego świata przeżyć wewnętrznych. Dlatego to także środowisko domowe pomaga dzieciom poznać swoje emocje zrozumieć je, nazwać i radzić sobie z nimi.

Rolą rodziców jest także dobór środowiska pozadomowego: wybór przedszkola i szkoły a także zajęć dodatkowych, w których dziecko może uczestniczyć. W wyborze tym rodzice kierują się zarówno posiadanymi środkami, jak i kwestiami organizacyjnymi. Należy pamiętać, że często samo środowisko domowe nie jest wystarczające, by dziecko mogło rozwijać się adekwatnie do posiadanych możliwości. Stąd częścią działań rodziców winna być także dobra współpraca ze szkołą, polegająca na partnerstwie, w którym obydwie strony działają wspólnie dla dobra dziecka. Tym samym rodzice powinni pozbyć się postawy roszczeniowej wobec nauczycieli – ci mają w każdej klasie kilkanaście lub ponad dwadzieścioro dzieci i nie zawsze są w stanie trafnie rozpoznać specjalne potrzeby edukacyjne dziecka. Dlatego rodzic powinien aktywnie włączyć się w proces poznania dziecka przez nauczyciela, a także wypracować z nim sposób pracy na lekcji i w domu. Podobnie jak środowisko domowe nie jest w stanie w pełni zapewnić możliwości rozwoju, tak samo nie jest zasadnym oczekiwanie od szkoły, by zadanie to wzięła na siebie. W zależności od dziedziny warto poszukiwać w otoczeniu domu i szkoły miejsc, które mogą wzbogacić edukację dziecka.

Należy pamiętać, że relacja dziecko-rodzic są dwustronne. To często dziecko jest inicjatorem działań, które podejmuje rodzic, pragnąc zaspokoić potrzeby poznawcze dziecka. Wychodzenie im naprzeciw sprawia, że dziecko może w bezpieczny sposób poszukiwać i testować to, czego chce się uczyć. Jednocześnie jednak rodzice winni wspierać dziecko w wytrwałości – by pozostało w swoich wyborach dłużej, a nie tylko chwilę. Uczy to odpowiedzialności za swoje decyzje.

Warto także dodać, że poważnym inhibitorem rozwoju zdolności dzieci są media. Stąd troską rodziców dbających o rozwój dziecka jest ustalenie zasad korzystania z mediów i przestrzeganie ich, a także pokazywanie wartościowych sposobów ich eksploatacji na rzecz pogłębiania zainteresowań i nabywania nowych umiejętności.

4. Wzmoczone pobudliwości psychiczne dzieci zdolnych

Wzmoczone pobudliwości psychiczne oznaczają wysoką wrażliwość dziecka, która jest intensywna, a jednocześnie jest normalnym sposobem funkcjonowania dziecka (Lamont, Limont, Piechowski). U dzieci ujawniają się wzmoczone pobudliwości:

- psychomotoryczne – przejawiają się w gestach, mowie, aktywności fizycznej i chęci podejmowania wysiłku. Osoby o wzmoczonych pobudliwościach psychomotorycznych mogą wpadać w pracoholizm, poszukują takich bodźców, które pomogą im rozładować energię, którą posiadają;
- sensoryczne – powodujące, że dzieci o tym typie pobudliwości odczuwają bardzo intensywnie bodźce odbierane zmysłami, mają zwiększoną wrażliwość na nie, co może prowadzić do reakcji przesadnych. Mogą cierpieć na bezsenność, trudno im się wyciszyć z uwagi na wielość i intensywność docierających do nich bodźców;
- wyobrażeniowe – dzieci o wzmoczonych pobudliwościach wyobrażeniowych posiadają bogatą wyobraźnię, są twórcze, odkrywają i poszukują, wymyślają własny świat, mają wiele niepokojów, kochają opowieści i bajki; czasem nie odróżniają prawdy od wyobrażeń;
- intelektualne – dzieci o tym rodzaju wzmoczonych pobudliwości pragną wiedzy, chcą wszystko wiedzieć i rozumieć, łatwo się koncentrują, mają wiele pasji, dobrze planują, myślą niezależnie i krytycznie;
- emocjonalne – osoby charakteryzujące się tym typem pobudliwości są bardzo empatyczne, odczuwają i czują się odpowiedzialne, przeżywają niepokoje innych, przywiązują się do ludzi i miejsce, mają wielką wrażliwość na krzywdę, wpadają w skrajne, bardzo intensywne emocje; dzieci o tym typie wzmoczonej pobudliwości mogą wycofywać się z kontaktów społecznych by ograniczyć intensywność przeżyć.

Warto podkreślić, że intensywne przeżycia wewnętrzne wynikające ze wzmoczonych pobudliwości psychicznych mogą być nie rozumiane przez dorosłych. Mogą być interpretowane jako przesadne, dziwne, nieadekwatne do sytuacji. Mogą być rozpatrywane także w kategoriach problemów wychowawczych. Wniknięcie w świat przeżyć wewnętrznych dzieci pozwala na lepsze ich zrozumienie i większą tolerancję dla ich odmienności. Wzmoczone pobudliwości psychiczne są uznawane za istotny wskaźnik posiadania zdolności, prowadzący do przyspieszonego rozwoju dziecka. Warto dziecku pomóc zrozumieć siebie i nauczyć akceptować swoje odmienne postrzeganie świata.

Odmienność swoją, dostrzegają same dzieci, dlatego zdarza się, że starają się temu zaradzić, poprzez przystosowanie się do rówieśników. Dzieci takie ukrywają swoje możliwości przed innymi, by być akceptowanymi i lubianymi. Może to doprowadzić do zaniżonych osiągnięć szkolnych, wycofywania się z aktywności pozaszkolnych, pogłębiania poczucia izolacji i niezrozumienia przez innych.

5. Wskazówki

Rodzice zdolnych dzieci mają wiele wątpliwości i niepewności dotyczących ich wychowywania. I chociaż nie ma możliwości, by stworzyć uniwersalne wskazówki, które będą sprawdzały się w każdej rodzinie, warto rozważyć i wypróbować następujące podpowiedzi.

Drogi Rodzicu,

- Zadbaj o dobrą atmosferę w domu, o poczucie bezpieczeństwa, przynależności dziecka do rodziny; unikaj etykietowania dziecka (jesteś zdolny), by nie tworzyć w nim przekonania, że jest kochane za zdolności a w rodzeństwie nie wzbudzać zazdrości; dbaj o dobre relacje pomiędzy rodzeństwem;
- Stwórz zasady które obowiązują wszystkich domowników, określ konsekwencje ich nieprzestrzegania i stosuj się; dziecko potrzebuje ram, w których będzie widziało jak ważne jest stosowanie się do zasad; uleganie dziecięcym manipulacjom pozbawia je poczucia bezpieczeństwa – dziecko nie jest dorosłym, nawet jeżeli mówi mądrym językiem i rozumie zaawansowane teorie;
- Pozwól dziecku na własną twórczość – wyznacz mu miejsce, w którym może realizować swoje pomysły i eksperymentować; naucz, jak dbać o porządek; pozwól mu na samodzielność, by mogło się skoncentrować i rozwiązywać ważne dla niego problemy;
- Interesuj się nauką dziecka i tym, co dzieje się w szkole; pomagaj, jeżeli dziecko tego potrzebuje, ale nie wykonuj pracy za nie; naucz dziecko systematyczności – im starsze dziecko, tym większe wymagania są przed nim stawiane – bez systematyczności nie poradzi sobie w przyszłości z nauką;
- Wyznacz dziecku obowiązki domowe, by uczyło się odpowiedzialności i sprawczości; kontroluj ich wykonywanie, włączaj do aktywności innych domowników – wspólna praca buduje wspólnotę i poczucie przynależności;
- Zapewnij dziecku dostęp do potrzebnych przedmiotów, które są wartościowe i pozwalają na rozwój, ucz jak korzystać z dostępnych źródeł wiedzy, wskaż na wartościowe źródła informacji, dyskutuj o problemach dziecka, o książkach i filmach, o przeżyciach i niepokojach; dziecko bardzo szybko dorasta – jeżeli nauczy się ufać ci od wczesnych lat, będzie zwracało się do ciebie z problemami i prośbą o pomoc, wiedząc, że znajdzie w tobie wsparcie;
- Twórz razem z dzieckiem – znajdź czas, by wspólnie rysować, śpiewać, uprawiać sport, wymyślajcie razem bajki i opowiadania, róbcie eksperymenty; pomimo braku czasu, wykorzystuj okazje do tego, by wspólnie z dzieckiem spędzać czas;
- Zachęcaj dziecko do sportu – dziecko „niewybiegane” nie będzie w stanie skupić się na nauce; sport pozwala na lepsze funkcjonowanie mózgu i utrzymanie zdrowego ciała, szczególnie u dzieci w młodszym wieku szkolnym;

Fundusze Europejskie
Wiedza Edukacja Rozwój

Unia Europejska
Europejski Fundusz Społeczny

Akademia Pedagogiki Specjalnej Uczelnią Młodego Odkrywcy

- Pokazuj dziecku, że posiadasz własne pasje, że uczysz się, że szukasz informacji – pomaga mu to zrozumieć, że sama szkoła nie zapewnia całej wiedzy, która potrzebna jest w życiu, a nauka to proces całościowy;
- Bądź przykładem – to w jaki sposób zachowujesz się wobec ludzi, dziecko przejmuję jako wzorzec; jeżeli narzekasz na nauczycieli, nie oczekuj, że dziecko będzie ich lubiło i ceniło; jeżeli okłamujesz dziecko – ono także będzie to robiło; jeżeli całe popołudnie oglądasz seriale – ono uzna to za wartościowe;
- Pokaż dziecku jak efektywnie wypoczywać; jeżeli dziecko lubi gry komputerowe – nie zabraniaj, ale stwórz zasady regulujące, ile czasu może na nie poświęcić; pokaż, że obowiązki są ważniejsze niż przyjemności – wskaż, w jaki sposób planować pracę, by mieć czas na obowiązki i przyjemności;
- Pozwól dziecku się ponudzić, w tym czasie może mieć nowe pomysły, które pozwolą mu rozwiązać ważne dla niego problemy;
- Zapisując dziecko na zajęcia dodatkowe, zadbaj o to, by nie wypełniały całego czasu wolnego – dziecko musi mieć czas swój, dla siebie, by mogło nauczyć się rozumieć siebie i świat;
- Pokaż dziecku związek pomiędzy pracą, systematycznością, wysiłkiem a osiągnięciami. Ucz tego, że ma ono wpływ na swoje osiągnięcia.
- Jeżeli masz wysokie aspiracje wobec dziecka, postaraj się ocenić wspólnie ze specjalistami, czy dziecko jest w stanie im sprostać; pokaż dziecku, że jest kochane nie za sukcesy, lecz za to, że jest.

Drogi Rodzicu, od Ciebie wiele zależy!

6. Wybrane pozycje bibliograficzne

- Dweck, C.S. (2017). Nowa psychologia sukcesu. Wydawnictwo MUZA S.A.
- Gardner, H. (2002). Inteligencje wielorakie. Teoria w praktyce. Poznań: Media Rodzina.
- Gardner, H. (2009). Inteligencje wielorakie. Nowe horyzonty w teorii i praktyce. Warszawa: MT Biznes.
- Gruszczyk-Kolczyńska, E. (2012a). W jakim zakresie model uzdolnień matematycznych W.A. Krutieckiego odnosi się do starszych przedszkolaków i małych uczniów. W: (red.) E. Gruszczyk-Kolczyńska, O dzieciach matematycznie uzdolnionych. Książka dla rodziców i nauczycieli. Warszawa: Nowa Era, s. 29–34.
- Lewis, G. (1998). Jak wychować utalentowane dziecko. Poznań: Dom Wydawniczy REBIS.
- Lewowicki, T. (1986). Kształcenie uczniów zdolnych. Warszawa: WSiP.
- Limont, W. (2010). Uczeń zdolny: jak go rozpoznać i jak z nim pracować. Gdańsk: GWP.
- Limont, W. (2013a). „Stań na ramionach gigantów” czyli uczeń zdolny jako problem wychowawczy. Psychologia Wychowawcza, 3, s. 125–138.
- Łukasiewicz-Wieleba, J. (2018). Rozpoznawanie potencjału oraz wzmocnienia i ograniczenia rozwoju zdolności dzieci w narracjach rodziców. Warszawa: Wydawnictwo APS.
- Mönks, F.J. (2008). Indentification and Education of the Gifted Learner. W: (red.) J. Łaszczyk, M. Jabłonowska, Uczeń zdolny wyzwaniem dla współczesnej edukacji. Warszawa: Wydawnictwo APS, s. 79–85.
- Nęcka, E. (2001). Psychologia twórczości. Gdańsk: GWP.
- Nęcka, E. (2003). Inteligencja. Geneza. Struktura. Funkcje. Gdańsk: GWP.
- Piechowski, M.M. (2015). „Jak ptak, wysokim lotem”: wzmożone pobudliwości psychiczne u osób zdolnych. Psychologia Wychowawcza, 8, s. 122–137.
- Popek, R. (1985a). Psychologiczna analiza uzdolnień plastycznych młodzieży. W: (red.) S. Popek, Twórczość artystyczna w wychowaniu dzieci i młodzieży. Warszawa: WSiP, s. 157–175.
- Renzulli, J.S. (2011). What makes giftedness? Re-examining a definition. Kappan, 92(8), s. 81–88.